

Bij het afscheid van Ronald de Leeuw

Hoofddirecteur van het Rijksmuseum

• PETER SIGMOND •

Mijn kennismaking met Ronald de Leeuw vond plaats in het trappenhuis van de Villa. Het was een ouderwetse winter en tijdens de lunchpauze was ik met een aantal van mijn medewerkers van de afdeling Geschiedenis gaan schaatsen op de Hobbemakade. Onder een brug was ik door het ijs gezakt en toen ik met een kletsnatte broek en soppend in mijn schoenen de hal binnenstapte, stond hij daar ook. Toen ik mij bekend maakte als zijn hoofd van de afdeling Nederlandse geschiedenis, verblikte of verbloosde hij niet. In het Rijksmuseum kon je van alles verwachten.

Het directoraat van Ronald de Leeuw speelde zich af in een voor het Rijksmuseum turbulente periode, voor een belangrijk deel ten gevolge van de complete renovatie van het museumgebouw, voor een deel ook vanwege de vlak voor zijn aantreden ingezette verzelfstandiging van het Rijksmuseum. Daardoor moest de verhouding tussen Rijks en Rijk opnieuw worden vormgegeven en moesten de personele organisatie én de eisen die aan het personeel zelf werden gesteld, drastisch worden aangepast.

Dat laatste leidde tot de nodige onrust. Daar waar in de voorgaande decennia altijd het primaat had gelegen op 'de inhoud', moest nu een apparaat opgebouwd worden dat paste bij een zelfstandige organisatie. Deze vernieuwingen hadden vooral betrekking op het terrein van P&O, Financiën en Communicatie & Marketing, maar ook aan het inhoudelijk deel van de staf werden andere eisen gesteld. Cultureel ondernemen was het motto en dat was De Leeuw op het lijf geschreven.

De Leeuw was afkomstig van de buurman, het Van Goghmuseum, waar hij gewend was met een kleine staf en een overzichtelijke collectie te werken. Als snelle en flexibele denker viel de stroperigheid en omzichtigheid waarmee in de veel grotere Rijksmuseumorganisatie moest worden gewerkt, hem niet altijd licht. Maar na jaren kneden, waarbij hij ingrijpende beslissingen en reorganisaties niet uit de weg ging, kon het museum in de tweede helft van zijn directoraat beschikken over een professionele organisatie met een bezetting van directie en staf die flexibel, zakelijk en publieksgericht kon opereren. En dat zou ook nodig blijken te zijn.

Alles overheersend tijdens zijn directoraat was de in gang gezette renovatie van het museumgebouw en de keuze om een nieuwe, chronologisch geordende presentatie van kunst en geschiedenis te ontwerpen die doorliep tot en met de 20ste eeuw. Het volledig dichtgeslibde gebouw, waarin zich ook een groot deel van de kantoren en restauratieateliers bevonden, moest weer in zijn geheel publieke ruimte worden. De binnenplaatsen worden weer geopend en het publiek zal dan via de centrale onderdoorgang zijn weg naar binnen vinden. De restauratieateliers moesten als gevolg hiervan in een nieuwbouw achter het zogenaamde Veiligheidsinstituut een plek krijgen. De Zuidvleugel zou uiteindelijk plaats gaan bieden aan wisselpresentaties en een restaurant. Er werd ook nieuwbouw voorzien in de vorm van een paviljoen voor de Aziatische kunst en een nieuwe toren voor bibliotheek en prentenkabinet. In het hoofdgebouw zelf zouden de beschilderingen van Cuypers gereconstrueerd worden daar waar het

de kunst niet in de weg zat. 'Verder met Cuypers' werd het motto, om aan te geven dat het om meer dan een restauratie ging; om een project dat tegelijkertijd op de toekomst was gericht. Voor dit ongemeen ambitieuze plan wist De Leeuw in politiek Den Haag de handen op elkaar te krijgen: het parlement ondersteunde het plan kamerbreed. De Leeuw slaagde er tevens in Philips als founder en de BankGiro Loterij en ING als hoofdsponsors binnen te halen. De complexe organisatievorm van dit project (al gauw Het *Nieuwe* Rijksmuseum geheten) met het Ministerie van OCW en het Rijksmuseum als opdrachtgevers en het Ministerie van VROM met de Rijksgebouwendienst (RGD), als eigenaar van het gebouw, vergde het uiterste van het politieke inlevingsvermogen van de directie. Zo'n verbouwing heeft een hoog publiek gehalte en beslissingen zoals het voorstel om de bibliotheekruimte tot publieke ruimte te maken met de mogelijkheid om er ontvangsten te houden, alsmede het voorstel om de hoofdingang naar het midden van de onderdoort te verplaatsen, leverden veel kritiek op. Meer dan hem lief was, moest De Leeuw voortdurend stelling nemen in het politieke debat. Hierbij wreekte zich dat er tal van partijen met elk hun eigen belangen bij het project betrokken waren en dat niet het museum zelf, maar de speciaal voor het project in het leven geroepen Programmadirectie als uitvoerder de onderhandelingen voerde. Van De Leeuw en zijn directie werd een grote mate van flexibiliteit en incasseringsvermogen gevraagd om het proces in goede banen te leiden.

Om de bouw uit te kunnen voeren moest het gehele gebouw ontruimd worden. Voor staf en collectie werden tijdelijke voorzieningen gecreëerd. Voor de collectie viel het oog op de zogenaamde Eurokluis bij Lelystad, die tevoren was gebruikt om de euro's in op te slaan die vandaaruit met de invoering van deze munt hun weg naar het Nederlandse publiek moesten vinden. De kluis was veilig, maar om om de honderduizenden objecten te kunnen huisvesten moesten complete klimaat- en brandbeveiligingen en duizenden meters stellingen ingebracht worden. Voor de staf, de Bibliotheek en het Prentenkabinet werd een onderkomen gevonden in de Frans van Mierisstraat. De directie belandde in de zogenaamde Mannheimervilla, die werd omgedoopt in Het Bureau. De restauratieateliers gingen in de diaspora en vonden bij diverse Amsterdamse instellingen onderdak. Al deze enorme verhuizingen

vergden veel van de medewerkers: het waren operaties die op deze schaal nooit eerder waren uitgevoerd. Omdat werd voorzien dat de bouw enige jaren zou duren en het niet verantwoord was (en financieel onmogelijk) om geen inkomsten te hebben, werd in de Philipsvleugel (de naar de founder genoemde Zuidvleugel) een presentatie van hoogtepunten van de 17de eeuw samengesteld met als centraal punt De Nachtwacht. De verhuizing van dit schilderij uit het Hoofdgebouw naar de Philipsvleugel in een speciaal daartoe ontworpen voertuig kreeg internationale aandacht. De compacte presentatie in de Philipsvleugel met de titel 'De Meesterwerken' zou een ongekend publiekssucces blijken te zijn. In de laatste jaren van De Leeuws directoraat constateerden jaarlijks bijna een miljoen bezoekers dat het museum 'wegens verbouwing nog steeds geopend was'.

In de Philipsvleugel was echter maar een klein deel van de collectie zichtbaar en een van de grootste zorgen van De Leeuw was dat het museum onzichtbaar zou zijn en zijn wereldpositie zou verliezen. Ook nu bleek zijn grote creativiteit. Hij bepleitte een systeem van 'satellieten' waar samenhangende delen van de collectie voor langere tijd onderdak kregen. Uiteindelijk ontstond er een tiental presentaties in musea in Nederland, België en Duitsland: 'Rijksmusea aan de Maas, aan de Merwede, aan de Schelde, aan de Hofvijver' waarmee het Rijksmuseum buiten zijn muren trad. Opzienbarend was de vestiging van een museum op Schiphol, een van de eerste musea ter wereld op een luchthaven. Ook gingen topstukken de wereld over. Reizende exposities van Hollandse meesters toerden door de Verenigde Staten, Australië en Japan. Voor het eerst werden topstukken van Hollandse meesters in China getoond, in het Shanghai Museum in de gelijknamige stad.

De sluiting van het hoofdgebouw bracht zo een enorme dynamiek teweeg. Voortdurend werden staf en personeel voor nieuwe uitdagingen geplaatst, niets bleef bij het oude. Voor een hoofddirecteur en zijn directie wel een inspirerende maar geen gemakkelijke situatie. Ondertussen werd meer en meer duidelijk dat de bestaande afdelingsstructuur, met name die binnen de Sector Collecties waar een veelheid van afdelingen als min of meer autarkische eenheden opereerden, onvoldoende in staat was de kwaliteit te genereren die voor Het *Nieuwe*

Rijksmuseum nodig was. Automatisering en digitalisering vereisten nieuwe en gebundelde expertise, het onderbrengen van de collectie in Lelystad maakte grootschalige aanpak nodig en de verspreiding van de collectie over vele satellieten en het afhandelen van bruiklenen vroegen om een Registrar's Office en een afdeling registratie. Ook de bundeling van alle restauratie-ateliers in het verbouwde en uitgebreide Veiligheidsinstituut en de samenwerking in dit Ateliergebouw met de restauratorenopleiding van de Universiteit van Amsterdam en de onderzoeksafdeling van het ICN, vergden een andere organisatorische eenheid. Een en ander betekende het doorbreken van de verzamelafdelingen die sinds jaar en dag het gezicht van het museum hadden bepaald. De directie voltooide in samenwerking met P&O in anderhalf jaar een van de meest ingrijpende wijzigingen van de organisatie. Ook andere bedrijfsonderdelen, zoals de Beveiliging, waar onder meer tot een gezamenlijke Meldkamer met het Van Gogh Museum werd gekomen, en de sector Presentatie waaraan De Leeuw zelf direct leiding gaf, ondergingen herschikkingen ten einde beter toegerust te zijn op de eisen die in de 21ste eeuw aan een museale organisatie worden gesteld. Dat de aandacht voor betere procedures die met deze reorganisaties gepaard ging, effect had, bleek bij een aanslag op de Schuttersmaaltijd van Van der Helst op 25 juni 2006. Een psychisch gestoorde man stak met aansterkerbenzine het schilderij in brand, maar door adequaat optreden van de staf bleef de schade beperkt en kon het schilderij na drie maanden weer aan het publiek worden getoond.

De noodzaak tot reorganisatie van de conservatoren werd ook ingegeven doordat in Het Nieuwe Rijksmuseum geen aparte presentatieruimten van de verzamelafdelingen terugkomen. De nieuwe, chronologische en gemengde opstelling van kunst en geschiedenis vroeg om een gemeenschappelijke aanpak waarbij conservatoren van alle disciplines betrokken waren bij de nieuwe inrichting. Bij dit moeizame proces waren De Leeuw en ondergetekende nauw betrokken. Het gezag en de inventiviteit van De Leeuw zorgden ervoor dat dit proces goed verliep. Onder het motto 'kill your own darlings' werd voorkomen dat stokpaardjes werden bereden en werd gezocht naar nieuwe oplossingen. Hier had De Leeuw graag veel meer direct en persoonlijk samengewerkt met de architecten Cruz en Ortiz en

met inrichtingsarchitect Wilmotte, maar de schaal van de operatie liet dit niet toe.

Ook voor een ander aspect dat hem nauw aan het hart ligt, het maken van tentoonstellingen, moest, toen de verbouwing eenmaal zijn beslag kreeg, naar creatieve oplossingen omgekeken worden. In Amsterdam kwamen onder zijn bewind twee opzienbarende tentoonstellingen tot stand. De eerste was de grote millennium-tentoonstelling in het jaar 2000, *Hoogtepunten van de Gouden Eeuw*, in het toen nog intacte Hoofdgebouw. Mede dankzij zijn uitgebreide netwerk kwamen topstukken vanuit de gehele wereld naar het Rijksmuseum. De tweede tentoonstelling werd in het Rembrandtjaar 2006 ondergebracht in het Van Gogh Museum: *Rembrandt-Caravaggio*, door vele kunstkeners met argwaan bekeken, werd een ongekend publiekssucces, juist door de spanning die de confrontatie van de meesterwerken van deze twee schilders opleverde. De wenkbrauwen werden opnieuw gefronst toen de Nachtwacht een hoofdrol speelde in een 'klank- en lichtshow' van Peter Greenaway. Heiligschennis? De Leeuw maalde er niet om en het publiek was enthousiast. In de Nieuwe Kerk werd met twee andere grote tentoonstellingen, *Fashion DNA* en *HELD*, succesvol met nieuwe concepten geëxperimenteerd.

Ook de presentatie in de Philipsvleugel, die aanvankelijk als spijkervast was bedoeld, kon uiteindelijk niet aan de dadendrang van De Leeuw ontkomen. Hier vonden tentoonstellingen plaats, gewijd aan kleinere meesters als Jan van der Heyden en Karel du Jardin. Meesterwerken uit buitenlandse musea waren te gast, waaronder 'The Leaping Horse' van Constable uit de Royal Academy in London en het portret van Jacopo Strada door Titiaan uit het Kunsthistorisches Museum in Wenen. Geen geringe opgave voor de staf, die al deze wisselingen doorvoerde in een museum dat voortaan zeven dagen in de week van negen tot zes voor publiek was geopend.

Voor iedere directeur van een museum is, naast het maken van opzienbarende tentoonstellingen, het uitbreiden van de collectie een van de meest aansprekende activiteiten. Het is een activiteit waaraan een directeur ook wordt afgemeten. Toen De Leeuw aantrad had hij zich voorgenomen de buitenlandse schilderkunst en met name de Italiaanse kunst in het aankoopbeleid een centrale plaats te geven. Daarin is hij niet werkelijk geslaagd. De vele terreinen waarop het Rijks-

museum actief is en de nieuwe presentatie van kunst en geschiedenis maakten een dergelijke focus ook niet echt mogelijk. Maar zijn aankoopbeleid was er niet minder om en zijn directoraat behoort tot de vruchtbaarste en opmerkelijkste in de geschiedenis van het Rijksmuseum. Spectaculair was de verwerving van drie prachtige portretten van de hand van de Zuid-Nederlandse meester Jacob Jordaens. Met de aankoop van de *Burger van Delft* van Jan Steen werd het duurste schilderij ooit in de geschiedenis van het museum een feit. Ook op andere verzamelgebieden werden opzienbarende stukken verworven, zoals een paar grote tulpenvazen, een kabinet van Amalia van Solms, het zelfportret van Van der Schardt en twee reusachtige Japanse tempelwachters voor de collectie Aziatische kunst. Met de aankoop van een belangrijk deel van de 17de-eeuwse wapencollectie-Visser werd op topniveau een lacune in het Nederlands erfgoed ingevuld. Een hoogtepunt – maar er zijn er meer – in de aanwinsten van het Prentenkabinet is het portret van Gillis van Breen door Goltzius; daarnaast mochten fotografie en prentkunst zich in zijn warme belangstelling koesteren. In dit Bulletin is een overzicht opgenomen van de meest recente aanwinsten die onder Ronald de Leeuw tot stand kwamen.

De beslissing om de vaste presentatie van het Rijksmuseum uit te breiden tot en met de 20ste eeuw betekende dat ook op dit terrein een basis moest worden gelegd. De aankoop van de *Oostzijdse molen bij maanlicht* van Mondriaan veroorzaakte veel beroering bij enkele moderne-kunstmusea, die vreesden dat De Leeuw zich met het Rijksmuseum ook als zo'n museum wilde positioneren. Met de aankoop van het model van *De Schreeuw*, het monument voor de vermoorde cineast Theo van Gogh liet het museum zien dat het de actualiteit niet schuwt. Ook de door De Leeuw geïnitieerde samenwerking met NRC Handelsblad om de sinds 1975 gegeven foto-opdrachten van de afdeling Geschiedenis voort te zetten, getuigt hiervan.

Natuurlijk veranderde niet alles in zijn handen in goud. De zo vurig gewenste aankoop van het portret van Catrina Hooghsaet door Rembrandt had geen doorgang ondanks het enorme bedrag dat bijeen was gebracht. De wens om een vestiging in Den Haag te creëren in een dependance van Sociëteit De Witte om daarmee nadrukkelijker aan het nationale debat mee te kunnen doen, liep vast in het Haagse moeras. Maar kenmerkend

voor De Leeuws instelling was dat hij bij elke tegenslag ruimte zag voor een nieuwe kans. Op die manier inspireerde hij zijn omgeving om initiatieven te nemen. In de directie wist hij met Jan Willem Sieburgh en ondergetekende een goede balans tot stand te brengen met veel wederzijds vertrouwen waardoor een vruchtbare samenwerking ontstond.

Zijn vertrek midden in het renovatieproces is een groot verlies voor het Rijksmuseum. Het is waar, het Ateliergebouw is op 8 november 2007 door Minister Plasterk geopend en het Definitief Ontwerp voor de inrichting is afgerond, maar het museum zal zijn inspirerend leiderschap in het verloop van het proces node missen.

Bibliografie

Prof. Dr. Ronald de Leeuw

over de jaren 1976-2008

• GEERT-JAN KOOT •

1976

Richard Wagner en de Franse schilderkunst aan het einde van de negentiende eeuw (niet gepubliceerde afstudeerscriptie), Leiden, 1976

1977

Haagse kunstkring. Werk verzameld, cat. tent. Haags Gemeentemuseum, 's-Gravenhage 1977

'Eerste afdeling: schilder- en beeldhouwkunst. Van De Bock tot Berserik', in: *Haagse kunstkring: werk verzameld*, cat. tent. Pulchri Studio, 's-Gravenhage 1977, pp. 7-50

Een Hagenaar in het Oosten. Etsen van Marius Bauer, cat. reizende tentoonstelling 's-Gravenhage 1977

1978

(en Lucia Thijssen), *Polen-Nederland. Betrekkingen Polen/Nederland in de 16e en 17e eeuw*, cat. tent. Gemeentelijke Van Reekumgalerie, Apeldoorn 1978

(en Lucia Thijssen), *Zwiazki miedzy Holandia i Polska w XVI i XVII wieku*, cat. tent. Centralne Muzeum Morskie, Gdansk; Panstwowe Muzeum Etnograficzne, Warschau 1978

1979

Dutch landscape painting of the nineteenth century, cat. tent. Seoul Sejong Cultural Center Exhibition Hall, Seoul 1979

'Jongkind and the The Hague School', in: *Dutch painting from the century of Van Gogh*, cat. tent. Odakyu Grand Gallery, Tokyo; Hokkaido Museum of Modern Art, Sapporo; Hiroshima Prefectural Museum, Hiroshima; Aichi Prefectural Art Gallery, Nagoya, Tokyo 1979

Nederlandse schilderkunst 1815-1914. Dutch painting from the century of Van Gogh, vouwblad tent. Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam 1979

1980

Impressionists and post-impressionists from the Netherlands, cat. tent. Seibu Museum of Art, Tokyo 1980

1981

'Johannes Tavenraat 1809-1881', in: *Johannes Tavenraat 1809-1881*, cat. tent. Städtisches Museum Haus Koekkoek, Kleve; Dordrechts Museum, Dordrecht; Pulchri Studio, 's-Gravenhage 1981, pp. 7-52

De ontdekte schyndeugd of De wereld van Cornelis Troost, cat. reizende tentoonstelling, 's-Gravenhage 1981

(red. Ned. suppl.), *The shoe show. Britse schoenen sinds 1790*, cat. reizende tentoonstelling, 's-Gravenhage 1981

1982

(en Alma Ruempol, eindred.), *Krabbels en kapitale tekeningen. 19de eeuwse aquarellen en tekeningen uit het bezit van de Dienst Verspreide Rijkscollecties*,

Bibliografie

Prof. Dr. Ronald de Leeuw

over de jaren 1976-2008

• GEERT-JAN KOOT •

1976

Richard Wagner en de Franse schilderkunst aan het einde van de negentiende eeuw (niet gepubliceerde afstudeerscriptie), Leiden, 1976

1977

Haagse kunstkring. Werk verzameld, cat. tent. Haags Gemeentemuseum, 's-Gravenhage 1977

'Eerste afdeling: schilder- en beeldhouwkunst. Van De Bock tot Berserik', in: *Haagse kunstkring: werk verzameld*, cat. tent. Pulchri Studio, 's-Gravenhage 1977, pp. 7-50

Een Hagenaar in het Oosten. Etsen van Marius Bauer, cat. reizende tentoonstelling 's-Gravenhage 1977

1978

(en Lucia Thijssen), *Polen-Nederland. Betrekkingen Polen/Nederland in de 16e en 17e eeuw*, cat. tent. Gemeentelijke Van Reekumgalerie, Apeldoorn 1978

(en Lucia Thijssen), *Zwiazki miedzy Holandia i Polska w XVI i XVII wieku*, cat. tent. Centralne Muzeum Morskie, Gdansk; Panstwowe Muzeum Etnograficzne, Warschau 1978

1979

Dutch landscape painting of the nineteenth century, cat. tent. Seoul Sejong Cultural Center Exhibition Hall, Seoul 1979

'Jongkind and the The Hague School', in: *Dutch painting from the century of Van Gogh*, cat. tent. Odakyu Grand Gallery, Tokyo; Hokkaido Museum of Modern Art, Sapporo; Hiroshima Prefectural Museum, Hiroshima; Aichi Prefectural Art Gallery, Nagoya, Tokyo 1979

Nederlandse schilderkunst 1815-1914. Dutch painting from the century of Van Gogh, vouwblad tent. Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam 1979

1980

Impressionists and post-impressionists from the Netherlands, cat. tent. Seibu Museum of Art, Tokyo 1980

1981

'Johannes Tavenraat 1809-1881', in: *Johannes Tavenraat 1809-1881*, cat. tent. Städtisches Museum Haus Koekkoek, Kleve; Dordrechts Museum, Dordrecht; Pulchri Studio, 's-Gravenhage 1981, pp. 7-52

De ontdekte schyndeugd of De wereld van Cornelis Troost, cat. reizende tentoonstelling, 's-Gravenhage 1981

(red. Ned. suppl.), *The shoe show. Britse schoenen sinds 1790*, cat. reizende tentoonstelling, 's-Gravenhage 1981

1982

(en Alma Ruempol, eindred.), *Krabbels en kapitale tekeningen. 19de eeuwse aquarellen en tekeningen uit het bezit van de Dienst Verspreide Rijkscollecties*,

cat. reizende tentoonstelling, 's-Gravenhage 1982
Odilon Redon. Litho's, cat. reizende tentoonstelling, 's-Gravenhage 1982

1983

(en John Sillevs, Charles Dumas, red.), *De Haagse School. Hollandse meesters van de 19de eeuw*, cat. tent. Grand Palais, Paris; Royal Academy of Arts, London; Haags Gemeentemuseum, Den Haag 1983 (Franse editie: *L'École de La Haye. Les maîtres hollandais du 19ème siècle*. Engelse editie: *The Hague School. Dutch masters of the 19th century*)

(en Kees Vollemans, Agnes Schreiner), *Henk Chabot 1894-1949. Beelden*, cat. tent. Stedelijk Museum, Schiedam 1983

'Invierno en Holanda', in: *El invierno en Holanda. Siglo XVI al XX. Maestros de la pintura y el grabado*, cat. tent. Museo de Bellas Artes, Caracas 1983 (Nederlandse bewerking: *Winter in Holland. De uitbeelding van de winter vanaf de 17de eeuw tot heden*, cat. tent. Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch 1984)

(bijdragen en red.), *Piranesi en Rome. Etsen uit de 18e eeuw*, cat. reizende tentoonstelling, 's-Gravenhage 1983

1984

'Het Forum Romanum door Gian Paolo Panini: thema en variaties', in: *Antiek*, 1984, pp. 27-37

(red.), *Herinneringen aan Italië. Kunst en toerisme in de 18e eeuw*, cat. tent. Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch; Nijenhuis, Heino; Frans Halsmuseum, Haarlem 1984

(samenst. en inl.), *Winter in Holland. De uitbeelding van de winter vanaf de 17de eeuw tot heden*, cat. tent. Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch 1984

1985

'Nederlandse oriëntalisten', in: *Jong Holland*, 1 (1985) 3, pp. 10-36

1986

'Voorwoord', in: *Monet in Holland*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam 1986

'Schuffenecker. Schilder in de schaduw van Gauguin', in: *Van Gogh Bulletin*, 1 (1986) 3, pp. 6-7

'Voorwoord', in: *Vincent van Gogh from Dutch collections. Religion, humanity, nature*, cat. tent. National Museum of Art, Osaka 1986

'Zeldzame mensen', in: *Zeldzame mensen. Rare people. Foto's Toon Michiels*, (derde uitgebreide uitgave), cat. tent. Noordbrabants Museum, 's-Hertogenbosch; Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam 1986

1987

'Voorwoord', in: *August Strindberg. Schilderijen uit Zweedse collecties*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam 1987

'Les choses de Voerman', in: Leo Boudewijns, Henk van Ulsen, *Broeden op een wolk. Jan Voerman, schilder 1857-1941*, Veenendaal 1987, p. 5

'Voorwoord', in: Louis van Tilborgh en Sjaar van Heugten, *Franse meesters uit het Metropolitan Museum of Art. Realisten en impressionisten*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam; Haags Gemeentemuseum, Den Haag 1987

'Voorwoord', in: Josefina Leistra, George Henry Boughton. *God Speed! Pelgrims op weg naar Canterbury*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam 1987

'Rijksmuseum Vincent van Gogh', in: *Nederlandse Rijksmusea in 1986*, 's-Gravenhage 1987, pp. 87-101

'Foreword', in: Evert van Uiter en M. Hoyle (red.), *The Rijksmuseum Vincent van Gogh*, (Art treasures of Holland), Amsterdam 1987

'Nieuwe aanwinst. Pastel van Odilon Redon', in: *Van Gogh Bulletin*, 2 (1987) 1, p. 5

'New acquisition. Paul Signac, Railway junction near Bois Colombes, Asnières Station', in: *Van Gogh Bulletin* 2 (1987) 2, p. 7

1988

Voorwoord in: *Franse meesters uit de Reader's Digest collectie. Van Manet tot Soutine*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent Van Gogh, Amsterdam 1988

'Rijksmuseum Vincent van Gogh', in: *Nederlandse Rijksmusea in 1987*, 's-Gravenhage 1988, pp. 89-103

(bijdr.), Ellen Wardwell Lee, *Neo-impresionisten Seurat tot Struycken*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam 1988

'Voorwoord', in: Gianna Piantoni ... et al., *Ottocento | Novecento. Italiaanse kunst 1870-1910*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent Van Gogh, Amsterdam 1988

Van Gogh, (Art e Dossier; dossier 22), Florence 1988

(en Fieke Pabst), 'Le can d'adresses de Theo van Gogh', in: Bogomila Welsh-Ovcharov, Françoise Cachin, Monique Nonne, *Van Gogh à Paris*, cat. tent. Musée d'Orsay, Paris 1988, pp. 348-369

'Voorwoord', in: Louis van Tilborgh, Sjraar van Heugten, Philip Conisbee, *Van Gogh & Millet*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam 1988 (Franse editie: *Van Gogh | Millet*)

'Introduzione', in: *Vincent van Gogh*, cat. tent. Galleria Nazionale d'Arte Moderna, Roma 1988

(en Johan van Gogh), 'Foreword', in: Walter Feilchenfeldt, *Vincent van Gogh & Paul Cassirer, Berlin. The reception of Van Gogh in Germany from 1901 to 1914*, (Cahier Vincent 2), Zwolle 1988

'Introduction', in: Fieke Pabst (red.), *Vincent van Gogh's poetry albums*, (Cahier Vincent 1), Zwolle 1988

1989

'Voorwoord', in: Mei Gooding, *Frank Auerbach. Recent werk*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam 1989

'Sponsorship: Maecenas or menace?', in: *Generators of Culture. The museum as a stage*, Amsterdam 1989

'Voorwoord', in: Caroline Boyle-Tumer, *Jan Verkade. Hollandse volgeling van Gauguin*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent Van Gogh, Amsterdam 1989

'Preface', in: Ettore Camesasca, *The São Paulo collection. From Manet to Matisse*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent Van Gogh, Amsterdam 1989

1990

'Voorwoord', in: Han van Crimpen en Monique Berends-Albert (red.), *De brieven van Vincent van Gogh*, 's-Gravenhage 1990

'Preface. Vorwort', in: MaryAnne Stevens ... et al., *Emile Bernard 1868-1941. A pioneer of modern art. Ein Wegbereiter der Moderne*, cat. tent. Städtische Kunsthalle, Mannheim; Van Gogh Museum, Amsterdam 1990

'Voorwoord', in: Roland Dorn ... et al., *Vincent van Gogh en de moderne kunst, 1890-1914*, cat. tent. Museum Folkwang, Essen; Van Gogh Museum, Amsterdam 1990 (Duitse editie: *Van Gogh und die Moderne 1890-1914*)

(en Rudolf W. Oxenaar), 'Voorwoord', in: Evert van Uitert, Louis van Tilborgh, Sjraar van Heugten, *Vincent van Gogh. Schilderijen*, cat. tent. Rijksmuseum Vincent Van Gogh, Amsterdam 1990. Tevens afgedrukt in: Johannes van der Wolk, Ronald Pickvance, E.B.F. Pey, *Vincent van Gogh. Tekeningen*, cat. tent. Rijksmuseum Kröller-Müller, Otterlo 1990

'De schilderijenverzameling', in: Nicoline Zemerling, *Willem van Rede (1880-1953). Een verzamelaar uit hartstocht*, 's-Gravenhage 1990, pp. 119-140

1991

'Preface', in: Charlotte van Rappard-Boon, Willem van Gulik, Keiko van Bremen-Ito, *Catalogue of the Van Gogh Museum's collection of Japanese prints*, Amsterdam 1991

'Foreword', in: Cornelia Peres, Michael Hoyle en Louis van Tilborgh (red.), *A closer look. Technical and art-historical studies on works by Van Gogh and Gauguin*, (Cahier Vincent 3), Zwolle 1991

(en Phillip Dennis Cate), 'Preface', in: Patricia Eckert Boyer, Phillip Dennis Cate (essays), *l'Estampe originale. Artistic printmaking in France 1893-1895*, cat. tent. Jane Voorhees Zimmerli Art Museum, New Brunswick; Van Gogh Museum, Amsterdam 1991

(en G.G. Horstmann), 'Voorwoord', in: Han van Crimpen, Jacqueline Boreel, *Johan Cohen Gosschalk 1873-1912*, cat. tent. Drents Museum, Assen; Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam 1991

'Voorwoord', in: Richard Bionda, Carel Blotkamp (red.), *De schilders van Tachtig. Nederlandse schilderkunst 1880-1895*, cat. tent. Burrell Collection, Glasgow; Rijksmuseum Vincent Van Gogh, Amsterdam 1991

'Collectievorming in het Van Gogh Museum' (met Engelse vertaling: 'Shaping the collection of the Van Gogh Museum'), in: *Van Gogh Museum. Aanwinsten. Acquisitions, 1986-1991*, Amsterdam 1991, pp. 7-13, 13-16

Van Gogh Museum, Jaarverslag 1989, Amsterdam 1991

1992

(en Willem van Gulik), 'Foreword', in: Eric van den Ing, Robert Schaap, *Beauty & violence. Japanese prints by Yoshitoshi 1839-1892*, cat. tent. Van Gogh Museum, Amsterdam; Kunstmuseum, Düsseldorf; Philadelphia Museum of Art, Philadelphia, Eindhoven 1992

(en Julian Spalding), 'Voorwoord', in: Elizabeth Cumming, *Glasgow 1900. Art & design*, cat. tent. Van Gogh Museum, Amsterdam 1992

'Foreword', in: Ronald Pickvance, *A great artist is dead. Letters of condolence on Vincent van Gogh's death*, (Cahier Vincent 4), Zwolle 1992

'Vreemde ogen dwingen', in: *De Negentiende Eeuw*, 16 (1992), pp. 54-56

(en Roger de Grey), 'Foreword', in: Wendy Baron en Richard Shone (red.), *Sickert. Paintings*, cat. tent. Royal Academy of Arts, London; Van Gogh Museum, Amsterdam 1992

'Investeren voor de eeuwigheid? Collectievorming in het Van Gogh Museum', in: *Sotheby's Symposium III. "Art and investment?"*, Amsterdam 1992, pp. 3-5

'Japanse schenking voor uitbreiding Van Gogh-museum', in: *Van Gogh Bulletin*, 7 (1992) 1, pp. 10-12

Van Gogh Museum, Jaarverslag 1990, Amsterdam 1992

Van Gogh Museum, Jaarverslag 1991, Amsterdam 1992

'Voorwoord', in: Seiji Oshima... et al., *Vincent van Gogh and Japan*, cat. tent. National Museum of Modern Art, Kyoto; Setagaya Art Museum, Tokyo 1992

1993

Philippe Rousseau, 1816-1887, cat. tent. Van Gogh Museum, Amsterdam 1993

'Foreword', in: Louis van Tilborgh, *The Potato Eaters by Vincent van Gogh. De Aardappeleters van Vincent van Gogh*, (Cahier Vincent 5), Zwolle 1993

'Voorwoord', in: Wim van der Beek, Ronald Tolman. *Sculpturen en etsen*, Venlo 1993

'Aanwinst Eugène Carrière. Portret van Arthur Fontaine en zijn dochter, 1904', in: *Van Gogh Bulletin* 8 (1993) 4, pp. 12-13

'Neo-impressionisten. Recente aanwinsten in de collectie van het Van Gogh Museum', in: *Van Gogh Bulletin*, 8 (1993) 2, pp. 12-15

'Philippe Rousseau 1816-1887', in: *Van Gogh Bulletin*, 8 (1993) 3, pp. 2-7

'Pierre Puvis de Chavannes. Twee recente-aanwinsten', in: *Van Gogh Bulletin*, 8 (1993) 2, pp. 16-18

'Ronald Tolman. Aanwinst grafiekmap Meesters van Weleer', in: *Van Gogh Bulletin*, 8 (1993) 2, p. 19

'Het Van Gogh Museum : de eerste 20 jaar', in: *Van Gogh Bulletin*, 8 (1993) 2, p. 18

Van Gogh Museum, Jaarverslag 1992, Amsterdam 1993

Van Gogh Museum. Schilderijen en pastels, Zwolle 1993

'De heilige Geneviève als kind in gebed. Pierre Puvis de Chavannes', in: *Vereniging Rembrandt Nationaal Fonds Kunstbehoud* 3 (1993) 2, pp. 25-28

'Voorwoord', in: Jan Hulsker, *Vincent van Gogh. A guide to his work and letters*, Amsterdam 1993

(... et al.), *Vincent van Gogh and his time. Van Gogh & Millet from the Vincent van Gogh Museum and the H.W. Mesdag Museum*, cat. tent. Seiji Togo Memorial Yasuda Kasai Museum of Art, Tokyo 1993

1994

(en Philippe Durey, Ekkehard Mai, Richard Foster), 'Foreword', in: *Maurice Denis, 1870-1943*, cat. tent. Musée des Beaux-Arts, Lyon; Wallraf-Richartz Museum, Köln; Walker Art Gallery, Liverpool; Van Gogh Museum, Amsterdam 1994

(en James N. Wood en Philip Dowson), 'Foreword', in: Douglas W. Druick ... et al., *Odilon Redon. Prince of dreams, 1840-1916*, cat. tent. Art Institute of Chicago, Chicago; Van Gogh Museum, Amsterdam; Royal Academy of Arts, London 1994

'Foreword', in: Aimée Brown Price, *Pierre Puvis de Chavannes*, cat. tent. Van Gogh Museum, Amsterdam 1994

'Richard Wagner's influence on the visual arts', in: K. Baars ... et al., *Symbolism in art. In search of a definition*, (Amsterdam Summer University, Van Gogh Museum), Amsterdam 1994

'Jean-François Raffaëlli', in: *Van Gogh Bulletin*, 9 (1994) 1, pp. 10-13

Van Gogh in het Van Gogh Museum, Zwolle 1994 (ook verschenen in het Spaans, Duits, Frans, Engels en Italiaans)

(en F. Leeman, H. Pennock, L. van Tilborgh), *Vincent van Gogh and his time. Van Gogh & portraits from the Van Gogh Museum and the H.W. Mesdag Museum*, cat. tent. Seiji Togo Memorial Yasuda Kasai Museum of Art, Tokyo 1994

1995

'Foreword', in: Sjraar van Heugten, Fieke Pabst, *The graphic work of Vincent van Gogh*, (Cahier Vincent 6), Zwolle 1995

(en Klaus Albrecht Schröder), 'Foreword', in: Eva Mendgen ... et al., *In perfect harmony. Picture + frame, 1850-1920*, cat. tent. Kunstforum, Wien; Van Gogh Museum, Amsterdam 1995

'Kleur in musea', in: *Jong Holland* 11 (1995) 2, pp. 22-29

'Code of practice. Richtlijnen voor internationale kunsttentoonstellingen', in: *Museumvisie* 19 (1995) 1, pp. 41-44

Van Gogh Museum, Jaarverslag 1993 en eerste helft 1994, Amsterdam 1995

'Director's foreword', in: *Van Gogh Museum Journal* 1995, pp. 6-7

'George Henry Boughton and the "beautiful picture" in Van Gogh's 1876 sermon', in: *Van Gogh Museum Journal* 1995, pp. 49-61

'In the light of Chardin: Chardinesque still lifes by Philippe Rousseau and some of his contemporaries', in: *Van Gogh Museum Journal* 1995, pp. 103-117

'Introduction: the Van Gogh Museum as a national museum, 1973-1994', in: *Van Gogh Museum Journal* 1995, pp. 9-23

'Het spel kan subtieler gespeeld worden. Aankopen voor de "Collectie Nederland": praktijk versus beleid', in: Ineke van Hamersveld (red.), *Verzamelaarsstaat. Het collectiebeleid van Nederlandse musea voor moderne kunst*, Amsterdam 1995, pp. 29-43

(en F. Leeman, N. Senzoku, L. van Tilborgh), *Vincent van Gogh and his time. Landscapes from the Van Gogh Museum and the H.W. Mesdag Museum*, Seiji Togo Memorial Yasuda Kasai Museum of Art, Tokyo 1995

1996

De collectie Europa. Het verzamelen van buitenlandse kunst in Nederland, Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar museumbeleid en de geschiedenis van het verzamelen in de negentiende en twintigste eeuw aan de faculteit der letteren van de Vrije Universiteit te Amsterdam op 20 november 1995, Zwolle 1996

(en Robert Hopper), 'Foreword', in: Andreas Blühm ... et al., *The colour of sculpture, 1840-1910*, cat. tent. Van Gogh Museum, Amsterdam; Henry Moore Institute, Leeds 1996

'Voorwoord', in: Johan Poort, *H.W. Mesdag, de Copieboeken, of De wording van de Haagse School*, Wassenaar 1996

'Voorwoord', in: Annemiek Overbeek, *Gids Van Gogh Museum*, Zwolle 1996 (Engelse editie: *Guide Van Gogh Museum*)

(selectie en red.), *The letters of Vincent van Gogh*, London 1996

'Foreword' (en bijdr.), in: Fred Leeman, Hanna Pennock, *Museum Mesdag. Catalogue of paintings and drawings*, Zwolle 1996

(en Peter Schatborn), 'Voorwoord. Preface', in: Mattie Boom en Hans Rooseboom (red.), *Een nieuwe kunst. A new art. Fotografie in de 19de eeuw. De Nationale Fotocollectie in het Rijksmuseum*, Amsterdam, Amsterdam 1996

(en Richard Foster), 'Voorwoord', in: Edwin Becker ... et al. (red.), Elizabeth Prettejohn ... et al., *Sir Lawrence Alma-Tadema*, cat. tent. Van Gogh Museum, Amsterdam; Walker Art Gallery, Liverpool 1996

'Voorwoord', in: Andres Blühm (red.), *Philipp Otto Runge, Caspar David Friedrich. Het jaar en de dag*, cat. tent. Van Gogh Museum, Amsterdam 1996

(... et al.), *Vincent van Gogh and his time. Still lifes from the Van Gogh Museum and the H.W. Mesdag Museum*, cat. tent. Seiji Togo Memorial Yasuda Kasai Museum of Art, Tokyo 1996

'Dageraad van het impressionisme', in: *Van Gogh Bulletin*, 11 (1996) 5, pp. 20-23

'Gustave Boulanger. Phryne: courtesane en beeldhouwersmodel', in: *Van Gogh Bulletin*, 11 (1996) 3, pp. 10-13

'Director's foreword', in: *Van Gogh Museum Journal*, 1996, p. 7

'The Museum Mesdag: a short history', in: *Van Gogh Museum Journal*, 1996, pp. 17-31

'Review July 1994 - December 1996', in: *Van Gogh Museum Journal*, 1996, pp. 9-15

'Voorwoord', in: Sjaar van Heugten, *Vincent van Gogh, Tekeningen 1. Vroege jaren, 1880-1883*, Van Gogh Museum, Amsterdam 1996

1997

'De quintessens van John Torenbeek', in: *Afgezien van Italië. John Torenbeek*, Zwolle 1997, p. 36

'Foreword', in: Christiaan J.A. Jörg, *Chinese ceramics in the collection of the Rijksmuseum, Amsterdam. The Ming and Qing dynasties*, London 1997

'De nocturne in de beeldende kunst', in: *Groniek, Historisch Tijdschrift*, 31 (1997) 139, pp. 227-235

'Woord vooraf', in: *Komt u voor een tentoonstelling? Het publiek van het Rijksmuseum, 1993-1996*, brochure Rijksmuseum Amsterdam 1997

'Voorwoord', in: Wiepke Loos, Robert-Jan te Rijdt, Marjan van Heteren, *Langs velden en wegen. De verbeelding van het landschap in de 18de en 19de eeuw*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam 1997 (Engelse editie: *On country roads and fields. The depiction of the 18th- and 19th-century landscape*)

'Thomas de Keyser, Portrait of Constantin Huygens and his clerk', in: *The National Gallery News*, 1997, pp. 1-2

'Hollands dagboek', in: *NRC Handelsblad*, 11 januari, p. 6

Van Gogh Museum, Zwolle 1997

'Kustlandschap, Claude Monet', in: *Vereniging Rembrandt, nationaal fonds kunstbehoud*, 7 (1997) 1, pp. 26-27

1998

(en O. Granath, J. Walsh), 'Voorwoord', in: Frits Scholten, *Adriaen de Vries 1556-1626*, cat. tent. Rijksmuseum Amsterdam; Nationalmuseum, Stockholm; J. Paul Getty Museum, Los Angeles, Zwolle 1998 (ook in Engelse en Zweedse edities)

'Woord vooraf', in: J. Braat ... et al. (red.), *Behouden uit het Behouden Huys. Catalogus van de voorwerpen van de Barentsexpeditie (1596), gevonden op Nova Zembla. De Rijksmuseumcollectie, aangevuld met Russische en Noorse vondsten*, Amsterdam 1998

'Wonen in Arkadië. Het interieur van Nederlandse kastelen en buitenplaatsen'. Feestrede uitgesproken in het Noordbrabants Museum op 26 september 1998, in: *Buitenplaatsen. Jaarboek Monumentenzorg 1998*, Zwolle/Zeist 1998, pp. 199-203

'Verslag van de directie', in: *Jaarverslag Rijksmuseum 1997*, Amsterdam 1998, pp. 9-25

'Inleiding', in: *Rijksmuseum Amsterdam 1800-2000*, brochure jubileum-programma, Amsterdam 1998

Het Rijksmuseum in de 21ste eeuw. Beleidsvisie Masterplan Rijksmuseum Amsterdam. Amsterdam 1998

'Kop en munt', in: *De vele gezichten van de bank*, ABN AMRO Bank, 1998. pp. 5-7

'Inspiratie of irritatie? Ergernis als stimulans in een elanloos beeldende-kunstbeleid', in: Truus Gubbels en Gerbrich Voolstra (red.), *Visies op beleid en markt. Overheidsbeleid en de particuliere markt voor beeldende kunst*, Amsterdam 1998, pp. 47-52

1999

'Voorwoord', in: Jan Rudolph de Lorm, *Amsterdams goud en zilver*, (Catalogi van de verzameling kunstnijverheid van het Rijksmuseum te Amsterdam 3), Amsterdam 1999

(en Francine de Nave), 'Voorwoord', in: Carl Depauw en Ger Luijten, *Antoon van Dyck en de prentkunst*, cat. tent. Museum Plantin-Moretus / Stedelijk Prentenkabinet, Antwerpen; Rijksmuseum, Amsterdam 1999 (Franse editie: *Antoine van Dyck et l'estampe*. Engelse editie: *Anthony van Dyck as a printmaker*)

'L'histoire de l'art au tournant du siècle', in: *Diogène*, (1999) 185, pp. 98-104

'Verslag van de directie', in: *Jaarverslag Rijksmuseum 1998*, Amsterdam 1999, pp. 11-29

'Jozef Israëls en Rembrandt', in: Dieuwertje Dekkers, *Jozef Israëls 1824-1911*, cat. tent. Groninger Museum, Groningen; Joods Historisch Museum, Amsterdam, Zwolle 1999, pp. 43-53

'Woord vooraf', in: Frans Grijsenhout, *Een koninklijk museum. Lodewijk Napoleon en het Rijksmuseum 1806-1810*, Zwolle 1999

(en Robert P. Bergman), 'Voorwoord', in: Alan Chong en Wouter Kloek, *Het Nederlandse stilleven 1550-1720*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam; Cleveland Museum of Art, Cleveland, Zwolle 1999 (Engelse editie: *Still-life paintings from the Netherlands 1550-1720*)

'Dankwoord. Foreword', in: Menno Fitski, *Het vlietende leven. Japanse rolschilderingen uit het Kumamoto Prefectural Museum of Art*, cat. tent. Kumamoto Prefectural Museum of Art, Kumamoto; Rijksmuseum, Amsterdam 1999

'Geschiedenis bloeit tussen kunst', in: *De Volkskrant*, 15 maart 1999

2000

'Foreword', in: Patricia Wardle, *75x Lace*, Amsterdam 2000

'Voorwoord', in: Gijs van der Ham, *200 Jaar Rijksmuseum. Geschiedenis van een nationaal symbool*, Amsterdam 2000

'Voorwoord', in: *De glorie van de Gouden Eeuw. Nederlandse kunst uit de 17de eeuw: schilderijen, beeldhouwkunst en kunstnijverheid*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam 2000

'Voorwoord', in: *De glorie van de Gouden Eeuw. Nederlandse kunst uit de 17de eeuw: tekeningen en prenten*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam 2000

'Verslag van de directie', in: *Jaarverslag Rijksmuseum 1999*, Amsterdam 2000, pp. 9-35

'Voorwoord', in: Samuel Wittwer, *Een koninklijke dierentuin. Porseleinen beesten uit Meissen*, cat. tent. Zwinger, Dresden; Rijksmuseum, Amsterdam 2000 (Engelse editie: *A royal menagerie. Meissen porcelain animals*; Duitse editie: *Ein königlicher Tiergarten. Tiere aus Meissener Porzellan*)

'De 19e eeuw in het Dordrechts Museum', in: *Kopen voor de eeuwigheid. Verzamelen in het Dordrechts Museum 1975-2000*, Dordrecht 2000, pp. 29-37

'Voorwoord', in: Henk van Os ... et al., *Nederlandse kunst in het Rijksmuseum 1400-1600*, Zwolle 2000 (Engelse editie: *Netherlandish art in the Rijksmuseum 1400-1600*)

'Het Nieuwe Rijksmuseum. Voor het publiek van de 21ste eeuw', brochure Rijksmuseum Amsterdam 2000

'Wat een schoonheid!', in: *NRC Handelsblad*, 11 mei 2000

'Voorwoord', in: Kees Zandvliet, *Maurits prins van Oranje*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam 2000

'Preface', in: *Poetry & image in Japanese prints*, Amsterdam 2000

(en Marjan van Heteren, Guido Jansen ... et al.), *Poëzie der werkelijkheid. Nederlandse schilders van de negentiende eeuw*, Zwolle 2000 (Engelse editie: *The poetry of reality. Dutch painters of the nineteenth century*)

(en R.A. Anderson), 'Foreword', in: Erik Hinterding, Ger Luijten and Martin Royalton-Kisch, *Rembrandt the printmaker*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam; British Museum, London 2000 (reprint 2001)

(en Malcolm Rogers), 'Voorwoord', in: *Rond 1900. Kunst op papier in Nederland*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam 2000

2001

(en Earl A. Powell III, Neil MacGregor), 'Directors' foreword' in: Arthur K. Wheelock Jr. (ed.), *Aelbert Cuyp*, cat. tent. National Gallery of Art, Washington; National Gallery, London; Rijksmuseum, Amsterdam, Washington 2001

'Bij het afscheid van Peter Schatborn', in: *Bulletin van het Rijksmuseum* 49 (2001), p. 118-121

'Reuzenpoppenhuis. Rijksmuseum wil kunstnijverheid accentueren door verzamelingen te mengen', in: *Het Financieele Dagblad*, 29 december 2001

'Zinderende plannenmakerij. Nationale schatkamer in de startblokken voor grootscheepse renovatie', in: *Het Financieele Dagblad*, 3 november 2001

'Klassiek: James Anderson, Beeldengalerij in de Vaticaanse musea', in: *De Gids*, januari/februari 2001, pp. 98-102

'Inleiding', in: John Sillevius, Anne Tabak, *Het Haagse School boek*, Den Haag 2001

'Beeldgeheim', in: *Historisch Nieuwsblad* no. 4, mei 2001, p. 31

'Verslag van de directie', in: *Jaarverslag Rijksmuseum 2000*, Amsterdam 2001, pp. 9-35

'De doornuittrekker [Spinario] van Mabuse', in: Inge Jansen ... et al., *Kopstukken over topstukken. Lezingenreeks Universiteit Leiden*, ter gelegenheid van het 85^e lustrum van de universiteit, Leiden 2001, pp. 30-41

'Voorwoord', in: Jan Piet Filedt Kok ... et al., *Nederlandse kunst in het Rijksmuseum 1600-1700*, Zwolle 2001 (Engelse editie: *Netherlandish art in the Rijksmuseum 1600-1700*)

'Voorwoord', in: Hans Rooseboom en Mattie Boom (samenst.), *Portretten en stillevens. Still lifes and portraits. Foto's uit de Manfred Heiting collectie*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam 2001

'Voorwoord', in: Reinier Baarsen ... et al., *Rococo in Nederland*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam 2001

'Voorwoord', in: Peter Schatborn, *Tekeningen van warmte. 17de-eeuwse Nederlandse tekenaars in Italië*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam 2001 (Engelse editie: *Drawn to warmth. 17th-century Dutch artists in Italy*)

(en Allis Helleland), 'Voorwoord', in: Lene Bøgh Rønberg, Kasper Monrad, Ragni Linnert, *Twee Gouden Eeuwen. Schilderkunst uit Nederland en Denemarken*, cat. tent. Statens Museum for Kunst, Kopenhagen; Rijksmuseum, Amsterdam 2001 (Deense editie: *I lyset af Holland. Mester-vaerker fra Hollandsk og Dansk guldalder*. Engelse editie: *Two golden ages. Masterpieces of Dutch and Danish painting*)

'Neue Konzepte in Holland. Das Rijksmuseum in Amsterdam', in: Ekkehard Mai (hrsg.), *Die Zukunft der alten Meister. Perspektiven und Konzepte für das Kunstmuseum von heute*, Köln 2001, pp. 73-88

2002

'Foreword', in: Anton W.A. Boschloo, Edward Grasman and Gert Jan van der Sman (eds.), *'Aux Quatre Vents'. A Festschrift for Bert W. Meijer*, Florence 2002, pp. 7-8

'De verzameling aquarellen van de Haagse School', in: Wiepke Loos, *Aquarellen van de Haagse School. De collectie Drucker-Fraser*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam 2002, pp. 7-12

'Le front d'un homme et le regard d'un enfant. [Het dubbelportret van Arthur Fontaine en zijn dochter door Eugène Carrière]', in: *Bulletin Société des Amis d'Eugène Carrière*, 13 (2002), pp. 16-21

'Voorwoord', in: Menno Fitski, *De haas en de maan. Arita-porselein in Japan, 1620-1820*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam 2002

'Verslag van de directie', in: *Jaarverslag Rijksmuseum 2001*, Amsterdam 2002, pp. 9-35

(en Harry S. Parker III, Kate M. Sellers), 'Foreword', in: Guido Jansen and Peter C. Sutton, *Michael Sweerts (1618-1664)*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam; Fine Arts Museum of San Francisco, San Francisco; Wadsworth Atheneum, Hartford, Amsterdam 2002

'Het "actuele verleden"', ingezonden brief in: *NRC Handelsblad* 21 december, p. 9

'Voorwoord', in: Robert Jan te Rijdt, *Van Watteau tot Ingres. 18de-eeuwse Franse tekeningen uit het Rijksmuseum Amsterdam*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam; Institut Néerlandais, Paris, Amsterdam 2002 (Franse editie: *De Watteau à Ingres. Dessins français du XVIIIe siècle du Rijksmuseum Amsterdam*)

Columns in Het Financieele Dagblad

'Wertheimerkoorts', 16 februari 2002
 'Oude Meesters in een gouden doos', 18 mei 2002
 'Cultural governance', 20 juli 2002
 'Musea en markt', 14 september 2002
 'Elgin Marbles: Stenen des aanstoots?', 30 november 2002

2003

'Voorwoord. Preface', in: Barbara en René Stoeltie, *Adieu Rijksmuseum*, Amsterdam 2003

'Woord vooraf', in: Willemien Dijkshoorn, Erik de Jong, Lodewijk Ohé (red.), *Amsterdamse grachtentuinen. Van Singel tot Singelgracht*, Zwolle 2003

'Let's get together over our export laws', in: *The Art Newspaper*, 13 (2003) 142, p. 26

(samenstelling en toelichting), *De brieven van Vincent van Gogh*, Amsterdam 2003

'Museum en Mecenas', in: *Rembrandtlesing* 2003 (Het Financieele Dagblad/Vereniging Rembrandt), Amsterdam, 2003, pp. 40-62

'Aan mijn grote toezichthouder' in: *Helder als Glasz*, (liber amicorum Jaap Glasz), Amsterdam 2003, pp. 80-81

(en Philippe de Montebello, Roger M. Berkowitz), 'Voorwoord', in: Huigen Leeflang, Ger Lijten, *Hendrick Goltzius (1558-1617). Tekeningen, prenten en schilderijen*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam; Metropolitan Museum of Art, New York; Toledo Museum of Art, Toledo, Zwolle 2003 (Engelse editie: *Hendrick Goltzius (1558-1617). Drawings, prints and paintings*)

'Verslag van de directie', in: *Jaarverslag Rijksmuseum 2002*, Amsterdam 2003

'Voorwoord', in: *De meesterwerken. Gids Rijksmuseum*, Amsterdam 2003 (in diverse taaledities verschenen)

'Kunst is iets wat je deelt, anders is het niets', in: Koos de Wilt, *Passie voor kunst. 31 interviews met prominente kunstliefhebbers*. Wormer 2003, pp. 150-155

'Van Gogh in het Rijksmuseum', in: *Rijksmuseum Kunstkrant*, 29 (2003) 4, pp. 4-9

(en Samuel Sachs II), 'Foreword', in: Frits Scholten, *Willem van Tetrode, sculptor (c.1525-1580)*, *Guglielmo Fiammingo scultore*, cat. tent. Rijksmuseum, Amsterdam; Frick Collection, New York 2003

Columns in Het Financieele Dagblad

- 'De Europese Culturele Gemeenschap, 8 maart 2003
 'Musea in oorlogstijd', 19 april 2003
 'Een geur van hoger regelgeving', 31 mei 2003
 'Een kwestie van ambitie', 12 juli 2003
 'Musea en media', 23 augustus 2003
 'Niet terug naar, maar verder met Cuypers', 18 oktober 2003
 'Spanje en Oranje', 15 november 2003
 'Wegens verbouwing geopend', 13 december 2003

2004

- 'Inleiding', in: *100 Golden Age memories*, Amsterdam 2004
- 'Het Nieuwe Rijksmuseum. Droombeeld van Ronald de Leeuw', in: *Bouwen aan Het Nieuwe Rijksmuseum*, Amsterdam 2004, pp. 4-7 (Engelse editie: *Building the new Rijksmuseum*)
- 'Burgemeester van Delft en zijn dochter, Jan Steen', in: *Bulletin van de Vereniging Rembrandt*, 14 (2004) 3, pp. 18-21
- 'Letter to the Editor. The Warwick Vase. Discussion of Bent Sorensen, Piranesi, Grandjacquet and the Warwick Vase', in: *The Burlington Magazine*, 146 (2004), p. 404
- 'Voorwoord', in: Jan Daniël van Dam, *Delffse Porceleyne. Delfts aardewerk 1620-1850*, Amsterdam 2004 (Engelse editie: *Delffse Porceleyne. Dutch delftware 1620-1850*)
- 'De 19de eeuw op zijn mooist', in: *Dordrechts Museum bulletin*, 29 (2004) 2, pp. 3-7
- (en Jeroen Giltaij), *Het Gouden Eeuw boek*, Zwolle 2004 (Engelse editie: *The Dutch Golden Age Book*)
- 'Koken is een wonder', in: *Eating. Zo eet Amsterdam*, Amsterdam 2004, pp. 34-35
- 'Foreword', in: Ebeltje Hartkamp-Jonxis, Hillie Smith, *European tapestries in the Rijksmuseum*, Amsterdam 2004

(en Pauline W. Kruseman), 'Voorwoord', in: Ellinoor Bergvelt, Jan Piet Filedt Kok, Norbert Middelkoop, *De Hollandse meesters van een Amsterdamse bankier. De verzameling van Adriaan van der Hoop (1778-1854)*, cat. tent. Amsterdams Historisch Museum, Amsterdam; Rijksmuseum, Amsterdam 2004

(en Theodor Brauer, Ulrike Sack), 'Ten geleide', in: Frits Scholten en Guido de Werd, *Een hogere werkelijkheid. Duitse en Franse beeldhouwkunst 1200-1600 uit het Rijksmuseum Amsterdam*, cat. tent. Museum Kurhaus Kleve, Amsterdam 2004 (Duitse editie: *Eine höhere Wirklichkeit: deutsche und französische Skulptur 1200-1600 aus dem Rijksmuseum Amsterdam*)

'A vision of The New Rijksmuseum', in: *An invitation to design the galleries of The New Rijksmuseum*, Amsterdam 2004

'Verslag van de directie', in: *Jaarverslag Rijksmuseum 2003*, Amsterdam 2004, pp. 10-27

'Preface', in: Peter Fuhring, *Ornament prints in the Rijksmuseum; 2. The seventeenth century*, Amsterdam/Rotterdam 2004

'Government control: a toothless tiger?', in: *Saving Art for the Nation. A valid approach to 21st century collecting? : the centenary conference of the National Art Collections Fund 11 and 12 November 2003*, London 2004, pp. 78-86

'Sternstunde der Porträtkunst', in: *Weltkunst*, 74 (2005), 3, p. 178

'Preface', in: Max de Bruijn and Remco Raben (eds.), *The World of Jan Brandes, 1743-1808. Drawings of a Dutch traveller in Batavia, Ceylon and Southern Africa*, Amsterdam 2004

'Voorwoord', in: *Zeldzame mensen. Toon Michiels, Zaltbommel 2004* (Eerder verschenen in 1974, 1977 en 1986)

Columns in Het Financieele Dagblad

- 'Gebrek aan trots', 7 februari 2004
 'Modieus museummanagement', 20 maart 2004
 'Museumtop of topmuseum', 1 mei 2004
 'Machtige middeleeuwse kathedraal ontmanteld', 12 juni 2004

- 'Rijksmuseum goes modern', 24 juli 2004
 'Een icoon', 21 augustus 2004
 'Het recht om gezien te worden', 16 oktober 2004
 'Music for the millions', 13 november 2004
 'Het lot van de kunst', 24 december 2004

2005

'Op naar Het Nieuwe Rijksmuseum' (inleiding bij:
 'Ontmanteling van het Rijksmuseum prestige-
 project voor Vlasman), in: *Alphen into business*.
 Alphen, 2005

'Director's foreword', in: Frits Scholten and
 Monique Verber, *From Vulcan's forge. Bronzes
 from the Rijksmuseum, Amsterdam 1450-1800*,
 cat. tent. Daniel Katz, London 2005

'Metamorfosen. Gefascineerd door een broeierig
 fin de siècle', in: *Iconen van het fin de siècle*,
 uitgave Gergiev Festival Rotterdam, september
 2005, pp. 10-12

'Delen in de vreugde bij Nieuw in Nederland',
 in: *Jaarverslag AVRO Kunst 2004*, pp. 14-15

'Josef Israëls, Joodse Bruiloft', in: *Jaarverslag
 Joods Historisch Museum 2004*, Amsterdam 2005,
 p. 77

'Verslag van de directie', in: *Jaarverslag Rijksmu-
 seum 2004*, Amsterdam 2005, pp. 12-34

(en Cristina Acidini ... et al.), *Lending to Europe.
 Recommendations on collection mobility for Euro-
 pean museums*, report produced by an indepen-
 dent group of experts set up by the European
 Council resolution 19839/04 (Den Haag) 2005

'Het romantisch sentiment', in: *Meesters van de
 Romantiek. Nederlandse kunstenaars 1800-1850*,
 cat. tent. Kunsthal, Rotterdam, Zwolle 2005,
 pp. 9-28

'Opinion', in: *Museum Practice*, 2005, p. 11

'Eerst mijn kopie terug', in: *NRC Handelsblad –
 Boekenbijlage*, 4 maart 2005, p. 9

'Mijn Amsterdam', in: *Het Parool – PS*, 27
 augustus 2005

*Columns in bijlage 'Persoonlijk'
 van Het Financieele Dagblad*

- 'Trefzekere boemerang', 5 februari 2005
 'Object no. 1 op de inventarislijst', 7 mei 2005
 'Tussenwereld', 11 juni 2005
 'Risicoloos kan niet', 27 augustus 2005
 'Boekhouder of rentmeester', 22 oktober 2005
 'Bella Italia', 31 december 2005

Columns in Rijksmuseum Nieuws 14 (2005)

- 'Inspreken', april 2005
 'Gulle gevers', juli/augustus 2005
 'Licht uit de leegte', november 2005

2006

'Richard Strauss, Rembrandt & het Rijksmuseum',
 in: *Bulletin van het Rijksmuseum* 54 (2006), 3,
 pp. 290-298

'Woord vooraf', in: Frans Grijsenhout en Niek
 van Sas, *De burger van Delft. Een schilderij van
 Jan Steen*, Amsterdam 2006 (Engelse editie:
The burgher of Delft. A painting by Jan Steen)

'Het saaie museum', in: *Financieele Dagblad*,
 21 januari 2006, p. 21

'Di tutto un po', in: *Incontri. Rivista europea di
 studi italiani*, (2006) 2, pp. 190-200

'Verslag directie', in: *Jaarverslag Rijksmuseum
 2005*, Amsterdam 2006, pp. 14-33

'Voorwoord', in: *Lyrisch van Rembrandt.
 Twintig nieuwe gedichten naar de oude meester*,
 Rijksmuseum Amsterdam 2006

'Voorwoord', in: Jenny Reynaerts, *De koning,
 de schilder en de leeuw*, Amsterdam 2006
 (Engelse editie: *The king, the painter and the lion*)

(en Shuji Takashina, Yutaka Mino ... et al.),
Myujiamu pawā = Museum power, Tokyo, 2006

'Mijn Rembrandt: de blik naar binnen', in:
NRC Handelsblad – special, 7 januari 2006

(en John Leighton, Duncan Bull ... et al.),
'Voorwoord', in: *Rembrandt Caravaggio*, cat. tent.
Van Gogh Museum, Amsterdam 2006 (tevens
verschenen edities in het Italiaans, Duits, Frans
en Engels)

'Romantiek in Nederland', in: B. Tempel, R. de
Leeuw, *Het Romantiek Boek*, Zwolle 2006, pp. 7-14

('Inleiding'), in: *Schenken en nalaten aan het
Rijksmuseum Fonds*, brochure Rijksmuseum
Amsterdam 2006

Columns in Rijksmuseum Nieuws 15 (2006)

'Het DO in 33 dozen', nr. 4

'Sabbatical', nr. 7

2007

'Het Clubgevoel van Ronald de Leeuw', in:
De commissaris, 1 (2007) 3, pp. 32-33

'Director's foreword', in: Jonathan Bikker, Yvette
Bruijnen, Gerdien Wuestman, *Dutch paintings of
the seventeenth century in the Rijksmuseum Amster-
dam. Volume I, Artists born between 1570 and 1600*.
Amsterdam 2007

'Een Museumwet voor de Collectie Nederland',
in: *Erfgoedverhalen voor Charlotte van Rappard-
Boon*, Den Haag 2007, pp. 30-34

'Foreword', in: Laetitia Dujardin, *Ethnics and
trade. Photography and the colonial exhibitions in
Amsterdam, Antwerp and Brussels*, (Rijksmuseum
studies in photography, 2), Amsterdam 2007

'Voorwoord', in: Gijs van der Ham (red.), *Held*,
cat. tent. De Nieuwe Kerk, Amsterdam 2007

'Voorwoord. Foreword', in: Jennifer Kilian,
Karel du Jardin 1626-1678, cat. tent. Rijksmuseum,
Amsterdam 2007

'Message', in: *Milkmaid by Vermeer and dutch
genre painting. Masterworks from the Rijksmuseum
Amsterdam*. cat. tent. National Art Center, Tokyo
2007, pp. 14-15

'Voorwoord', in: *Oog: oog in oog met kunst en
geschiedenis. Tijdschrift van het Rijksmuseum*, 1
(2007) 1, p. 5

'Dealer and Cicerone. Piranesi and the grand
tour', in: Sarah E. Lawrence (ed.), *Piranesi as
designer*, cat. tent. Cooper-Hewitt National
Design Museum, Smithsonian Institution,
New York 2007, pp. 241-267

'Foreword', in: Ruud Priem, *Rembrandt and the
Golden Age. Highlights from the Rijksmuseum
Amsterdam*, cat. tent. Shanghai Museum,
Shanghai 2007

'Foreword', in: Christiane Kuhlmann, *Richard
Tepe. Photography of nature in the Netherlands
1900-1940*, (Rijksmuseum studies in photography,
1), Amsterdam 2007

'Verslag directie', in *Rijksmuseum Amsterdam
Jaarverslag* 2006, pp. 16-39

'Voorwoord', in: Bert Natter, *Trompenburg*,
Amsterdam 2007

Columns in Rijksmuseum Nieuws 16 (2007)

'Langjarige subsidie voor een bondige missie',
nr. 4

'Berichten van een jonge doctor', nr. 7

'Opwaaierend stof', nr. 10

2008

'Movement on the Mall', in: *Kunstlicht*, 29 (2008),
1-2, pp. 34-37

'Namaaksnieuw & echte kunst', in: *Oog: oog in
oog met kunst en geschiedenis. Tijdschrift van het
Rijksmuseum*, 2 (2008) 1, p. 5

'Gedeelde smaak', in: *Oog: oog in oog met kunst en
geschiedenis. Tijdschrift van het Rijksmuseum*, 2
(2008) 2, p. 5

'Zelfportret', in: *Oog: oog in oog met kunst en
geschiedenis. Tijdschrift van het Rijksmuseum*, 2
(2008) 3, p. 5

'Liefde voor de krul: Ronald de Leeuw kiest
de 10 mooiste kunstwerken', in: *Oog: oog in oog
met kunst en geschiedenis. Tijdschrift van het
Rijksmuseum*, 2 (2008) 3, pp. 26-38
(Paul Spies) 'Raising the blinds: an interview
with Ronald de Leeuw', in: A farewell to
Ronald de Leeuw, his favourite acquisitions for

the Rijksmuseum. Amsterdam 2008, pp. 8-16
(Erik Spaans) 'Ronald de Leeuw over het belang
van de BankGiro Loterij voor het Rijksmuseum',
in: *Rijksmuseum Amsterdam Jaarverslag 2007*,
pp. 40-43

'Verslag directie', in: *Rijksmuseum Amsterdam
Jaarverslag 2007*, pp. 16-37

(en Kris Schiermeier) 'Hollandse herinneringen
aan Piranesi', in: *Teylers Magazijn*, 98 (2008),
pp. 16-22

De bibliografie is afgesloten op 1 juli 2008. Niet opgenomen
zijn de interviews uitgezonderd het interview in de afscheids-
bundel verschenen in 2008. De auteur is veel dank verschuldigd
aan Saskia Scheltjens en Elmer Peters voor hun kritische
inbreng. Anita Vriend heeft de basis gelegd voor de bibliografie
over de periode 1976-1996